

Landkaarten

Thematische verzamelaars van landkaarten hebben in de filatelie een ruime keuze. Bijna ieder land in de wereld heeft wel één of meerdere postzegels met een landkaart of globe er op uitgegeven.

Een goede en betrouwbare landkaart maken kwam pas in de 16e eeuw tot stand.

In 1543 komt 'Over de omwentelingen der hemellichamen' van de Poolse astronoom Nicolaas Copernicus uit. Met dit boek staat voor eens en voor altijd vast dat de aarde rond is.

Slechts 26 jaar later maakte Gerardus Mercator de aarde weer plat. Mercator werd in 1512 als Gerard de Kremer geboren in de Vlaamse plaats Rupelmonde. Hij stortte zich op een nieuwe druktechniek: de gravure. Hierbij wordt een afbeelding in een koperen plaat gekrast, waarna dit op papier kan worden gedrukt. In 1535 maakte hij samen met Gemma Frisius een sterrenglobe. De 16^e-eeuwse cartografie was nog altijd gebaseerd op het 1400 jaar oude werk van de Griekse

geograaf, astronoom en wiskundige Claudius Ptolemaeus. Deze wist dat de aarde rond is, maar was niet zelf op ontdekkingsreis geweest en hij had, zoals vrijwel alle Romeinse burgers, alleen het gebied rond de Middellandse Zee gezien. Rond 150 schreef hij 'Geographia', waarin hij als eerste de aarde verdeelde in lengte- en breedtegraden. Hij lokaliseerde een aantal punten in het coördinatenstelsel en bedacht verschillende methoden om de ronde aarde op plat papier weer te geven. Honderden jaren lang borduurden cartografen voort op 'Ptolemaeus' landkaarten. Dankzij nieuwe ontdekkingen en nauwkeuriger metingen werden de kaarten steeds beter, maar ze waren nog altijd gebaseerd op zijn projectie.

Al sinds de oudheid verdelen cartografen de aarde in breedtegraden van oost naar west en lengtegraden van noord naar zuid. De afstand tussen breedtegraden van de evenaar naar de polen is gelijk, maar de lengtegraden komen bij de polen bij elkaar en verbreden zich in de richting van de evenaar. Op tweedimensionale kaarten gaven cartografen de lengte- en breedtegraden weer als bogen, waardoor het moeilijk was voor scheepsnavigators om een koers uit te stippelen. Mercator stelde zichzelf tot taak om een projectie uit te denken waarbij de lengte- en breedtegraden rechte lijnen zijn, en waarbij de vorm van de continenten zo min mogelijk wordt vertekend. Op een dergelijke kaart kon een kompasroos eenvoudig met een liniaal getekend worden. In 1569 presenteerde Gerardus Mercator een vernieuwende wereldkaart getiteld 'Een nieuwe en verbeterde weergave van de wereld voor correcte navigatie'.

Niemand weet hoe Mercator precies op zijn projectie gekomen is. Er ontstaat een wereldkaart waarop landmassa's niet de juiste oppervlakte hebben ten opzichte van elkaar, maar de kompasrichtingen altijd rechte lijnen zijn. Mercator maakte zo van de ronde aarde een platte rechthoek. Deze briljante kaart moest het werk van navigators veel simpeler maken, maar

Mercator was zijn tijd ver vooruit.

Zeelieden waren even conservatief als bijgelovig, en gewend te navigeren aan de hand van de sterren en navigatie-instrumenten als het astrolabium, de voorloper van de sextant.

Niemand zou het wagen de wereldzeeën op te gaan met een kaart die door een bolleboos was getekend die zelf nog nooit op zee was geweest.

Bovendien konden de zeelieden niet vaststellen op welke lengtegraad ze zich bevonden en zonder die kennis was Mercators kaart onbruikbaar.

Sextant

Mercator stelde voor om draagbare klokken te gebruiken om de lengtegraad te bepalen, maar de 16e-eeuwse klokken waren lang niet accuraat genoeg. Pas 150 jaar later werd de uitvinding van de scheepsklok ingevoerd, en wisten navigators op zee hun positie te bepalen. Deze uitvinding maakte de projectie van Mercator erg populair.

Zo gebruikte de ontdekkingsreiziger James Cook de klok en de kaart van Mercator op zijn reizen en vandaag de dag is de bijna 500 jaar oude mercatorprojectie nog steeds de meest toegepaste voor een zeekaart. In 1585 gaf Mercator de eerste kaarten uit en vier jaar later de volgende serie. In 1595 kwam vervolgens het werk uit met als titel 'Atlas Cosmographicae'. Gerardus Mercator was de eerste die de term atlas gebruikte voor een verzameling kaarten.

*Harrisons
H1-scheepsklok 1735*

Mercator maakte de publicatie van de atlas niet zelf meer mee. Het maken van kaarten kostte veel energie en de cartograaf was niet meer de jongste. Hij stierf in 1594 op 82-jarige leeftijd, en zijn zoon Rumold legde de laatste hand aan de atlas. Na zijn dood beleefde de atlas vele herdrukken en Mercator wordt vandaag de dag beschouwd als een van de grootste cartografen uit de wereldgeschiedenis.

Otto Verkerk.